

Кейс силового рекрутингу в Пензі у червні-серпні 2026

Фрагмент дослідження

Ключові висновки:

❖ **КЕЙС ПЕНЗИ ВИГЛЯДАВ ЯК ТЕСТУВАННЯ РЕАКЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ АВДИТОРІЇ НА ДІЙСНО МАСОВУ МОБІЛІЗАЦІЮ ПІСЛЯ ВИБОРІВ**

Несподіваний початок, неважливий регіон, візити очільників силових структур до регіону напередодні – все це дає підстави припустити, що подія була зрежисована навмисно для того, щоб перевірити, як росіяни реагуватимуть, і не лише в регіоні.

❖ **РЕАКЦІЯ НА ПОДІЮ МАЙЖЕ ЦІЛКОМ ЗАЛИШИЛАСЯ В МЕЖАХ ОПОЗИЦІЙНИХ АКАУНТІВ, БІЛЬШІСТЬ З ЯКИХ ДІЮТЬ З-ЗА МЕЖ РОСІЇ.**

Особливо це стосується дописів з засудженням мобілізації: майже не було зафіксовано популярних провоєнних акаунтів, які би засуджували такі практики рекрутингу. При цьому лише два із восьми топових каналів – Ходорковский Live та Ateo Breaking – висвітлювали ситуацію системно, звертаючи увагу на різні інфоприводи та слідкуючи за темою довго. Провладні ж користувачі переважно лише поширювали офіційну позицію: поліції, губернатора, військкома тощо. Тобто, російська влада побачила, що захищати росіян від мобілізації всередині Росії нема кому.

❖ **ВЛАДА ЦІЛКОМ КОНТРОЛЮВАЛА ПОРЯДОК ДЕННИЙ**

Попри велику увагу до теми з боку опозиційних медіа та блогерів, вони майже не генерували власних інфоприводів у темі, залишаючись у межах реактивної комунікації. Вони, до прикладу, намагалися зв'язатися з «бусифікованими» і отримати коментар, але навіть рідко поширювали коментарі одне одного, тобто, не виступали як єдина сила. Так само й інсайди окремих медіа про підготовку законів у Держдумі, про затримання пензенських активістів тощо найчастіше залишалися в межах аудиторії одного медіа або блогера. До того ж, ця категорія видань швидко «втомилася» від теми, хоча зловживання у Пензі та області тривали не менше двох місяців.

А от інфоприводи від влади, такі, як навчання новим практикам мобілізації у Волгоградській області, всі опозиційні ресурси поширювали з готовністю.

❖ **ТАКОЖ РОСІЙСЬКА ВЛАДА ЧІТКО КОНТРОЛЮВАЛА МЕЖІ ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ**

Критично про примусовий рекрутинг писали майже винятково центральні опозиційні канали, а місцеві мовчали. А от позицію влади висвітлювали три

категорії видань: місцеві медіа, «антифейкові» російські ресурси та провладні акаунти на кшталт Собчак, які можуть читати антивоєнно налаштовані росіяни. Окремо помітні автоматично згенеровані коментарі, в яких просувалася позиція влади.

Тобто, Кремль подбав про те, щоб росіяни, ще не охоплені інформацією про події в Пензі, про неї так і не дізналися.

❖ **СЮРПРИЗИ БУЛИ ЛИШЕ З БОКУ «ГЛИБИННОГО НАРОДУ»**

Дійсно помітні показники охоплення, натомість, мало відео безногого «ветерана СВО», про якого повідомили, що він був п'ять разів судимий. Він на інвалідному візку, або й без нього, з великим ножом погрожував поліції, яка затримувала пензенських чоловіків. Типово російська потворність цього відео зробила його дуже популярним на різних платформах.

❖ **СФОРМУВАЛОСЯ ОЧІКУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ В РОСІЇ, МОЖЛИВО, СПРЯМОВАНОЇ НА ЛЮДЕЙ З НИЗЬКИМ СОЦІАЛЬНИМ СТАТУСОМ**

Багато російських опозиційних блогерів просували думку, що після виборів мобілізація в тій чи іншій формі почнеться по всій Росії. Правозахисники висловлювали думку, що, за прикладом Пензи, акцент може бути зроблено на чоловіків з низьким соціальним статусом, адже там патрулі чергували, зокрема, під алкомаркетами зранку тощо.

❖ **ПРО ОРГАНІЗОВАНИЙ ОПІР ГРОМАДЯН ДЛЯ ОПОРУ РЕКРУТИНГУ ПИСАЛИ МАЛО, НА ВІДМІНУ ВІД СТИХІЙНОГО**

Інфоприводами про «створення народних дружин» зацікавилися малопопулярні канали: топові опозиційні медіа і блогери цю інформацію проігнорували. Натомість популярним стало відео, де жінки стихійно та істерично намагаються зупинити бус.

❖ **У ПІДСУМКУ, КРЕМЛЬ МАВ БИ ЗРОБИТИ ВИСНОВКИ, ЩО ПЕРЕХОДИТИ ДО БІЛЬШ МАСШТАБНОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ ДЛЯ НЬОГО БЕЗПЕЧНО**

Цілком можливо, що оголошувати про неї не будуть, але перенесуть на всю територію Росії практики «силового рекрутингу» з залученням перш за все людей із низьким соціальним статусом, а також «нових росіян». Можливе використання «аутсорс-рекрутингу», коли місцевий бізнес або криміналітет буде залучатися до такого рекрутингу за винагороду.

Вибірка дописів. Для дослідження теми мобілізації в Пензі було сформовано вибірку дописів із соціальних мереж Facebook, Instagram, Twitter, YouTube, Telegram, Vkontakte, TikTok, OK, Threads, VK, зібраних за допомогою однієї з моніторингових систем, за період 12.06-12.08.2026. Серед них було відібрано 1000 дописів, які мали найбільше охоплення згідно з внутрішніми метриками системи. До уваги бралися пости (не коментарі й не репости) з геолокаціями «Росія» та «Не визначено». Після проведення кодування було виявлено 801 релевантний допис, тобто, такий, що містить змістовні твердження про предмет дослідження.

Ручне кодування проводилося з визначенням таких категорій:

- Об'єкт обвинувачення: соціальна

група чи установа, щодо якої поширюються негативні меседжі.

- Висловлення розуміння позиції іншої сторони і/або бажання примирення.

- Наявність мови ворожнечі щодо обвинуваченої категорії.

- Емоція обвинувачення. Визначається на основі ключових емоціогенних слів. Перевага надається тим словам, якими сам дописувач супроводжує певний факт, а не словам, які містяться в описі цього факту, наприклад, в заголовках медіа.

- Ключовий меседж повідомлення, визначений за методикою (Zakharchenko, A. PR-Message Analysis as a New Method for the Quantitative and Qualitative Communication Campaign Study. Information & Media, Vol. 93, 2022).

- Інфопривід допису: подія в реальному світі, яка послужила приводом до появи допису.

- Позиція автора: підтримка/засудження війни в Україні, визначається на основі перегляду профілю автора та його висловлювань.

Після кількісного аналізу отриманих даних проводився **дескриптивний дискурс-аналіз** – пояснення причин саме таких візуалізованих розподілів, опис закономірностей.

Окремо відбувався аналіз коментарів за допомогою їх кластеризації навченою ШІ-моделлю на основі Claude з акцентом на пошук ознак неавтентичної поведінки.

ЛІНІЇ РОЗДІЛЕННЯ, ЯКІ ФОРМУЄ KEYC: ВЛАДА – НАРОД, СИЛОВИКИ – ГРОМАДЯНИ, РОСІЯНИ – УКРАЇНЦІ, ЕМІГРАНТСЬКІ МЕДІА – РОСІЯНИ, «НОВІ ГРОМАДЯНИ» – КОРИННІ РОСІЯНИ.

«Перші дзвіночки» в Пензі щодо можливого примусового рекрутингу звучали ще до 18 червня 2026 року, коли інформація про «облави» масово поширилася закордонними медіа. Але саме в цей день з'явилась інформація про дійсно масові облави. Активне обговорення тривало до 26 червня, а потім перейшло до режиму епізодичних згадувань.

Суперечки про перебіг цієї кампанії були переважно просто приводом для висловлення старих переконань, а отже, не створювали нових ліній розділення. Але могли поглиблювати старі.

Зокрема, для просування своїх звичних меседжів з критикою влади та силовиків їх використали опозиційні видання.

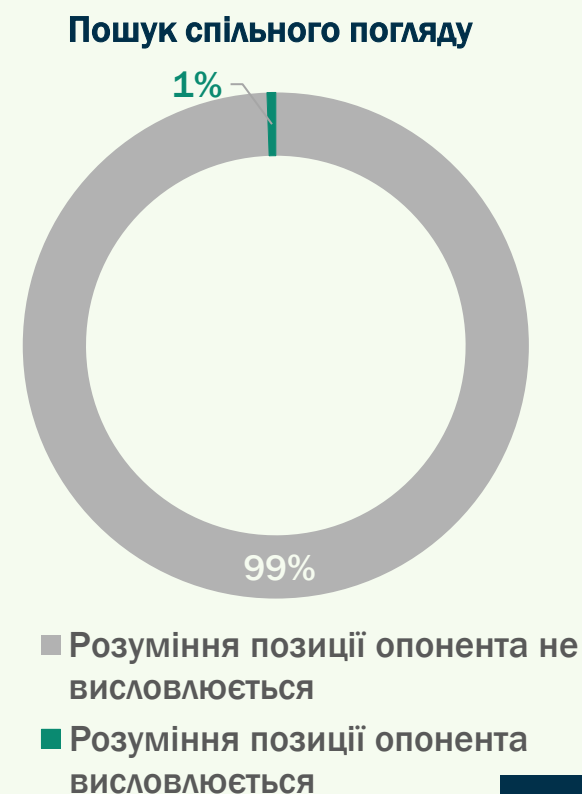
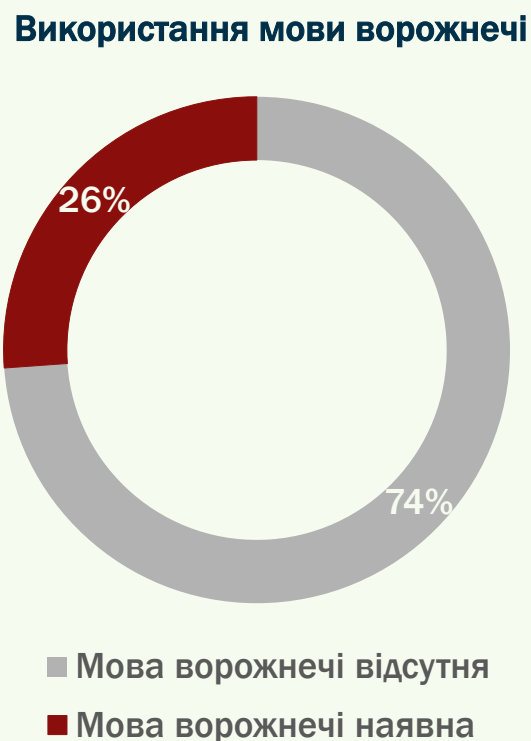
Влада діяла трохи інакше: доносячи свої меседжі про фейковість облав, вона, окрім прямого обвинувачення українських спецслужб, робила натяки на те, що там затримують лише «нових громадян» (посилюючи свої тези нелюбов'ю окремих росіян до мігрантів), або що істеріку розганяють «емігрантські медіа» (намагаючись їх показати як чужих простим росіянам).

Обговорення кейсу мобілізаційних облав у Пензі відбувалося перш за все в антивладних медіа, більша частина яких підтримується з-за кордону. Їх зневажливо називають «емігрантськими» провладні видання, які поширюють офіційну позицію російської влади.

Мову ворожнечі використовували небагато, але приблизно рівною мірою всі учасники дискусії, звучав знайомий українцям термін «людолови», а також були широко вживані «менти», «суки» тощо. З боку влади звучало «фейкомети».

Розуміння позиції опонентів не висловлюється майже ніколи, за винятком окремих поблажливих провладних дописів

(Частка від охоплення дописів)

Владу обвинувачують перш за все блогери з політичними амбіціями: Кац, Штефанов, Ходорковський, Невзлін, Ремесло, які мають найвищі охоплення на YouTube.

Силовики, військкоми – на їхню адресу звинувачень більше від антимобілізаційних пабліків, також саме їх, а не владу, обвинувачують умовно «якісні» медіа.

Антиросійські пропагандисти, українці фігурують у дописах з посиланням на поліцію Пензи, яка закликає не поширювати фейки. Фігурують ярлики на кшталт «ВСУшники».

Люди в цивільному – частина документальних кадрів містить зловживання не з боку поліції, а з боку невідомих людей в цивільному, зокрема, саме проти них організовується самооборона, а опозиційні канали пишуть, що рекрутинг віддали «на аутсорс».

Поліція – осудливі поширення офіційної позиції місцевої поліції.

Провладні спікери – аналогічний осуд заяв Мізуліної і Соловйова.

Нові громадяни – частина цитувань поліції містила натяк на те, що перевіряють «осіб, що отримали громадянство, але не стали на облік».

Місцева влада – гнівне цитування пензенського губернатора, що обвинувачує «українські спецслужби».

Медіа, що мовчать – обурення зливом переписки Собчак.

Росіяни – окремі блогери цікавляться, коли ж вони таки прозріють.

Путін – Кац, Невзлін та інші міркують про мобілізацію і насування виборів та плани Путіна після них.

Дезертири – одиничні міркування про те, що «дезертирів» варто ловити, облави потрібні.

Дискусія загалом майже не створює нових ліній розділення, реактивно «відпрацьовується» опозицією, яка обвинувачує, залежно від своєї сміливості, або лише силовиків, або й «владу» чи «Путіна». При цьому провоєнні акаунти звинувачують саме українців, і майже зовсім відсутні обвинувачення на адресу тих, хто не хоче служити

(Частка від охоплення дописів)

МЕСЕДЖІ ДИСКУСІЇ Ч.1

Про самі факти кампанії писали майже винятково центральні опозиційні канали, місцеві популярні ресурси тему не висвітлювали, на відміну від пояснення від поліції, яке намагалися показати обмеженій аудиторії: у місцевих медіа та в ресурсах, які може читати опозиція

(Охоплення дописів)

МЕСЕДЖІ ДИСКУСІЇ Ч.2

Детальнішу аргументацію щодо мобілізації поширювали тільки опозиційні, антивоєнні медіа та блогери, а також західні медіа. Вони ж більше висвітлювали розвиток подій за межами першого сплеску.

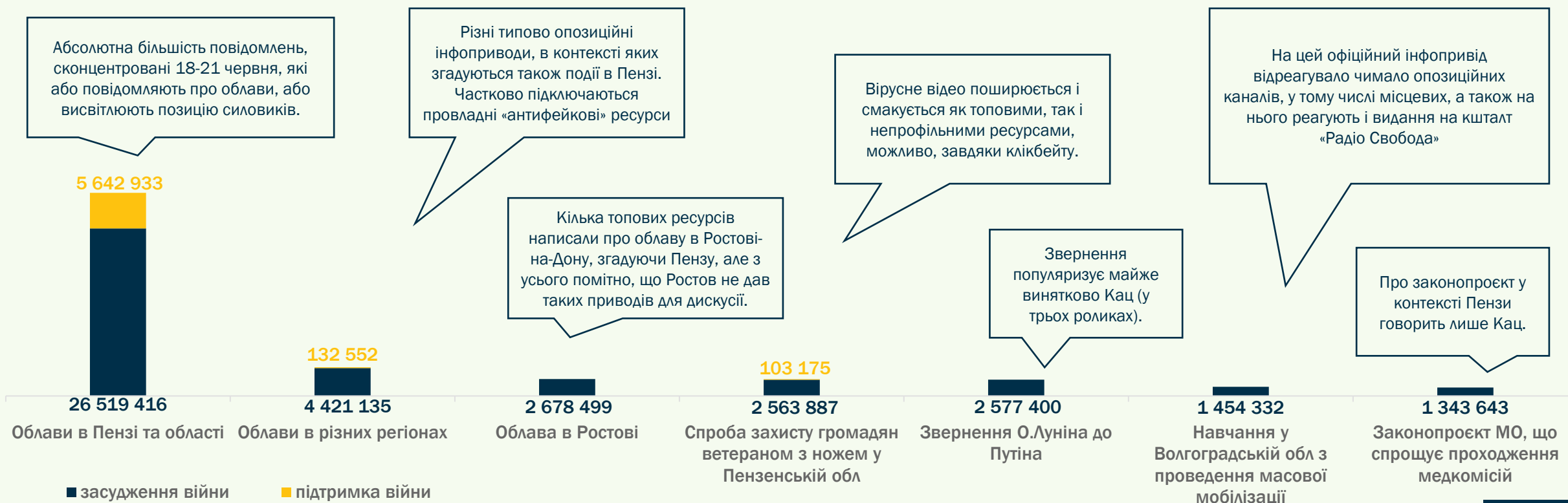
(Охоплення дописів)

ІНФОПРИВОДИ Ч.1

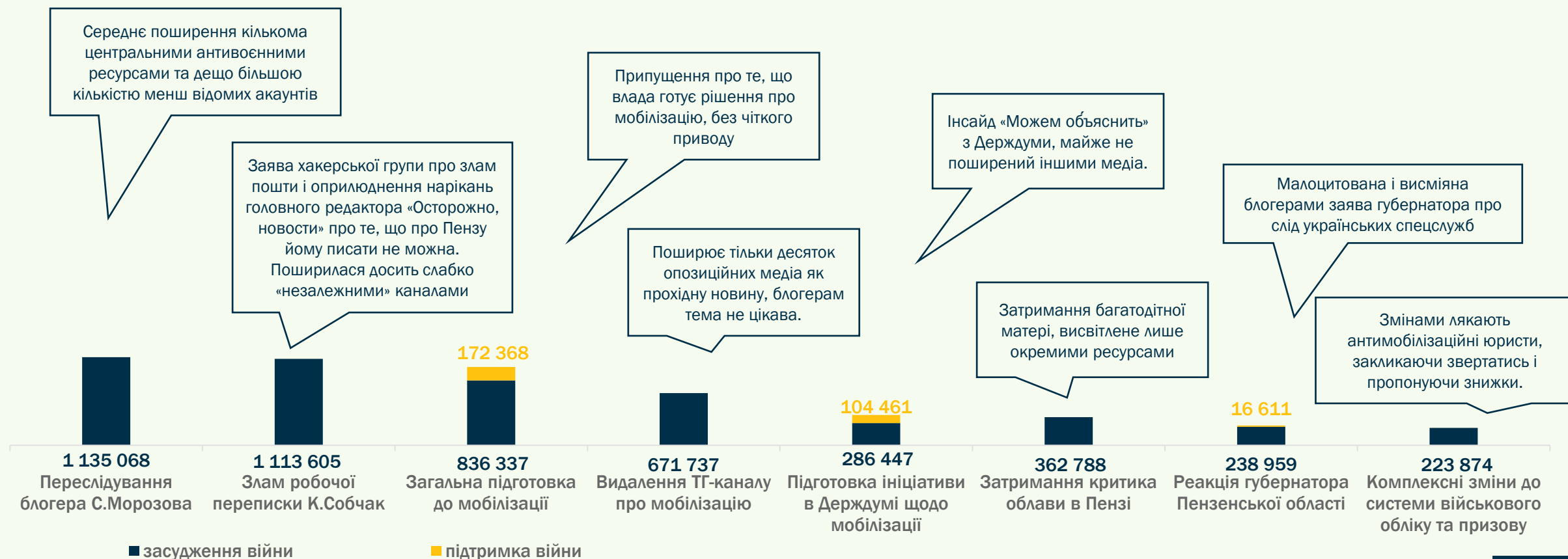
Основну увагу щоразу отримують інфоприводи, створені російською владою. Опозиція не спроможна створити хоч трохи порівнювані за резонансом інфоприводи навіть у межах своїх ресурсів. Але як гарний інфопривід спрацьовує низова реакція росіян, яка особливо привертає увагу своєю типово російською потворністю

(Охоплення дописів)

Вторинні інфоприводи, які з'являлися як реакція на дії влади у Пензі, рідко підхоплювалися великою кількістю навіть опозиційних медіа

(Охоплення дописів)

Гнів – базова емоція, яка супроводжує і документальні кадри облави, і звернення О.Луніна до В.Путіна, і місцеві виступи проти мобілізації. Також інколи з гнівом (але частіше без емоцій) поширюють попередження влади про фейки.

Тривога – всі міркування про розвиток ситуації, про те, що вона може охопити нові регіони, що чиновники готуються до її масового проведення.

Обурення – дописи з акцентом на силовому характері затримань, на обмані та тиску перш за все на соціально незахищених громадян.

Надія – на те, що влада насправді боїться мобілізації (просуває, зокрема, А.Штефанов), на роботу волонтерських центрів підтримки громадян (просувають антимобілізаційні пабліки та правозахисні центри),

Цікавість – у дописах невеликих ТГ-каналів, які збирають інформацію про події в Пензі або міркують про те, що буде далі, Зокрема, помітна у провладних акаунтах, які мобілізацію схвалюють.

Гордість – за самоорганізацію громадян, зокрема працівників цукрового заводу, які захистили свого працівника.

Сміх – частина дописів провоєнних акаунтів, які поширюють офіційні заяви про фейковість бусифікації та насміхаються з тих, хто у неї повірив, а також з України, яка таким займається.

Емоційна палітра противників війни і мобілізації досить однозначна: гнів з відтінками тривоги та обурення. Лише окремі дописи просувають надію або гордість у контексті самоорганізації громадян. Провладні меседжі цитуються або беземоційно, або з гнівом на «провокаторів-українців», інколи навіть з висміюванням

(Частка від охоплення дописів, які мають емоції)

YouTube – Основна комунікація відбувається саме на цьому майданчику. Тут діють численні опозиційні блогери та акаунти «незалежних» медіа. Враховуючи його блокування в Росії, ми не знаємо точно, яка частина аудиторії перебуває в цій державі.

Telegram – основний майданчик для комунікації провладних меседжів, зокрема це «антифейкові» та місцеві ресурси. Але охоплення опозиційних медіа і тут переважає: зокрема, це канали Варламова, Ateo Breaking, Медузи та ін.

Instagram – вірусне поширення коротких нарізок з Пензи, зокрема саме тут найбільшу популярність здобуває відео «ветерана СВО» на інвалідному візку і з ножем.

TikTok – резонансних роликів дуже мало (менше 20), але частина з них отримує величезне охоплення, зокрема, це місцевий паблік, який попереджає про патрулі.

VK – майже винятково локальні ресурси: пензенські, а також кузнецькі та ін. Задіяні в поширенні провладної комунікації.

X – окрім допису Латиніної, яка висміює «паніку» емігрантської преси, саме в X багато дописів про ініціативи опору силовому рекрутингу та про затримання ініціаторів цього опору.

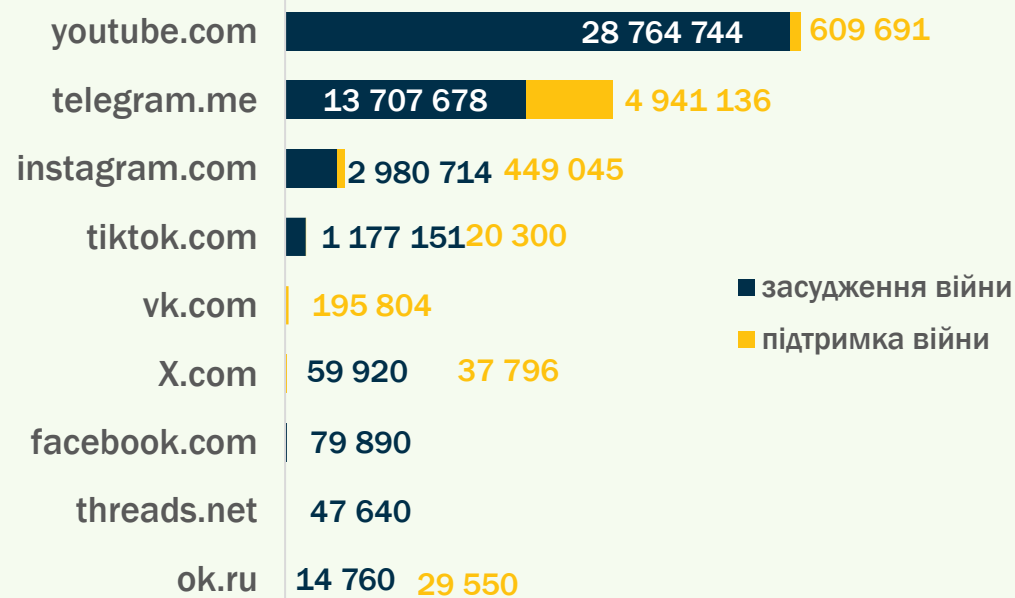
Facebook – акаунти національних рухів (Саха, Татарстан та ін), що, імовірно, дописують з-за кордону, а також сторінки окремих медіа (Дождь).

Threads – акаунти відомих опозиційних медіа з меншим охопленням, ніж у TG або YouTube.

OK – клікбейтний хаос на маловідомих акаунтах.

Комунікація зосереджена в опозиційному YouTube і в окремих акаунтах провладного Telegram, але в обмеженій груп ресурсів. Instagram і TikTok поширюють окремі вірусні відео, а решта платформ взагалі не помітні в темі

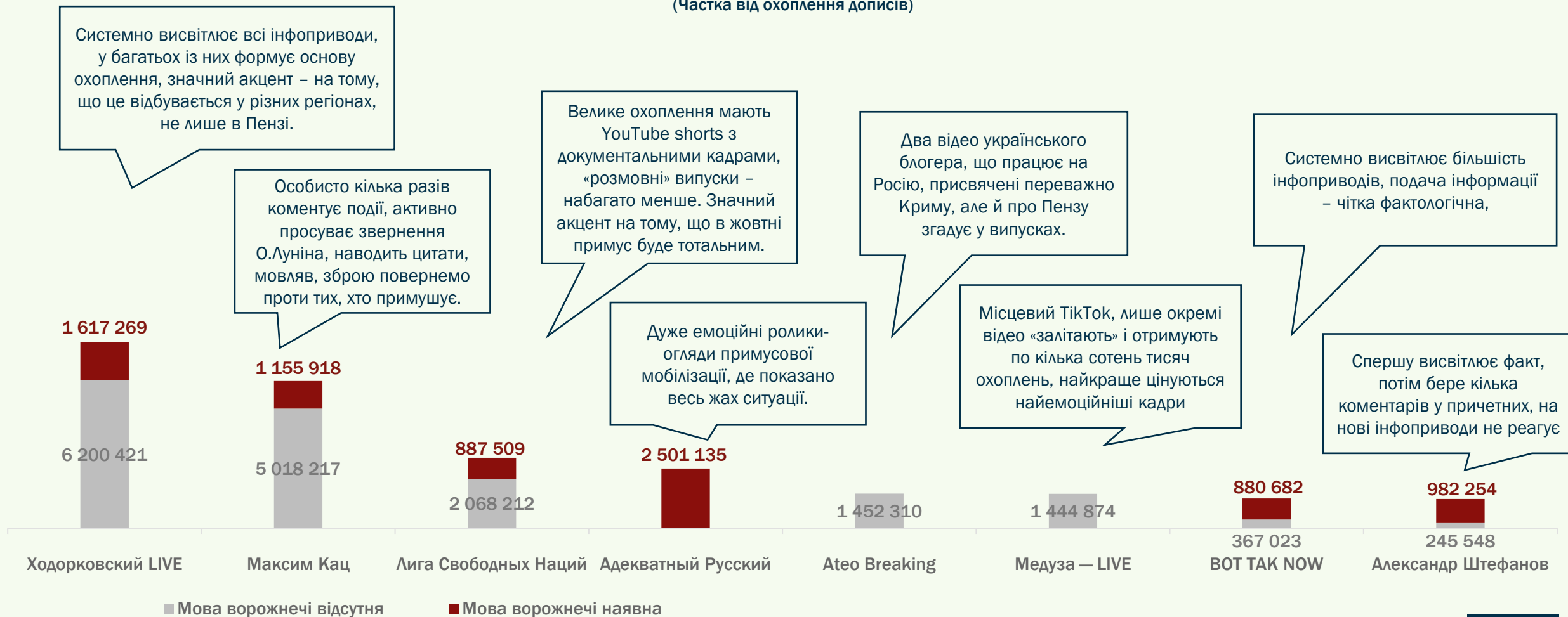
(Частка від охоплення дописів)

ТОП-10 АВТОРІВ ДИСКУСІЇ

Топові акаунти за увагою до теми – це переважно центральні антипутінські канали, адміністровані з-за кордону. Із них лише два – Ходорковский Live та Ateo Breaking – висвітлювали ситуацію системно, звертаючи увагу на різні інфоприводи та слідкуючи за темою довго. Дехто, як Кац, мав власні інфоприводи, які просував сам

(Частка від охоплення дописів)

СИТУАЦІЯ В КОМЕНТАРЯХ І ОЗНАКИ НЕАВТЕНТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ

Реакції росіян у коментарях теж були поміркованими, було зафіксовано цілеспрямовані вкиди щонайменше від влади.

11,8% коментарів, переважно на YouTube – цілеспрямоване поширення меседжів влади про фейковість відео з мобілізацією. Частково – дослівне копіювання повідомлень «антифейкових» російських ресурсів, частково – імовірний ШІ-рерайт в іронічному тоні: «Больше уши развешивай, это фейк...»

5,4% – поширення в коментарях новин різних опозиційних медіа та телеграм-каналів про зловживання поліції в Пензі, інколи лише лінк, інколи – з власним коментарем.

2,7% – коментарі, які прямо вказують на причетність України до поширення фейку, низька частка дослівних повторів, більшість рерайту: «Киностудия им Довженко.Стоп кадр,снято!Опять нам фейки подкидывают».

1,7% – тривожні коментарі про те, що скоро примусова мобілізація охопить всю Росію.